

A. V. LUNATŠARSKI

LENIN JA TAIDE

Leninillä oli koko elämänsä varrella hyvin vähän aikaa harrastaa taidetta edes vähänkin kiinteästi, ja koska hän aina vieroksui ja vihasi diletanttisuutta, niin hän ei mielellään lausunut julki mielipiteitään taiteesta. Hänen makunsa kaikissa asioissa oli kuitenkin hyvin selvä. Hän piti venäläisistä klassikoista, piti realismista kirjallisuudessa, maalaustaiteessa jne.

Ensimmäisen vallankumouksen aikana 1905 hän joutui kerran yöpymään D. I. Leštšenkon asunnossa, missä oli muun muassa melkoinen kokoelma maailman suurimmille taiteilijoille omistettuja Knackfussin monografeja. Seuraavana aamuna Vladimir Iljitš sanoi minulle: „Miten mielenkiintoinen ala — taidehistoria. Kuinka paljon siinä onkaan marxistille työtä. Valvoin koko viime yön, kun katselin kirjan toisensa jälkeen. Ja alkoi harmittaa, ettei minulla ole ollut eikä tule aikaa harrastaa taidetta”. Nämä Iljitšin sanat painuivat tavattoman tarkasti mieleeni.

Sitten jo vallankumouksen jälkeen jouduin monenlaisten taidearvostelulautakuntien asioissa tapaamaan häntä monesti. Niinpä esimerkiksi muistan, kun hän kutsui minut ja lähdimme hänen ja Kamenevin kanssa muistomerkkiluonnosten näyttelyyn. Oli tarkoitus saada jotain Aleksanteri III:n patsaan tilalle, se kun oli poistettu Vapahtaja-Kristuksen kirkon luona seisovalta komealta jalustaltaan. Vladimir Iljitš tarkasti hyvin kriittisesti kaikki nämä muistomerkit. Häntä ei miellyttänyt yksikään niistä. Erikoisesti ihmetellen hän seisoi futurististyyllisen muistomerkin edessä, mutta kun kysyttiin hänen mielipidettään, hän sanoi: „En ymmärrä tästä mitään, kysykää Lunatšarskilta”. Hän ilostui kovasti, kun sanoin, etten nähnyt ainoatakaan sopivaa muistomerkkiä, ja virkkoi minulle: „Minä kun luulin, että te pystytätte jonkin futuristisen pelättimen”.

Toisen kerran oli kysymys Karl Marxin muistopatsaasta. Tunnettu kuvanveistäjä M. osoitti erikoista itsepintaisuutta. Hän esitteli suuren patsasluonnoksen: „Karl Marx seisoo neljän elefantin päällä”. Niin yllättävä aihe tuntui meistä kaikista omittuiselta, Vladimir Iljitšistä myöskin. Taiteilija ryhtyi tekemään patsaaseensa muutoksia ja korjaili sitä uuteen asuun kolmisen kertaa haluamatta mistään hinnasta kieltäytyä kilpailussa voitosta. Kun arvostelulautakunta minun puheenjohdollani hylkäsi hänen ehdotuksensa lopullisesti ja hyväksyi Aljošinin johtaman taiteilijaryhmän kollektiivisen luonnosehdotuksen, niin kuvanveistäjä M. teki Vladimir Iljitšille valituksen. Vladimir Iljitš suhtautui hänen valitukseensa vakavasti ja soitti minulle vartavasten, että kutsuttaisiin koolle uusi arvostelulautakunta, sanoi tulevansa itse katsomaan Aljošinin ehdotusta sekä kuvanveistäjä M:n ehdotusta. Hän tuli ja oli hyvin tyytyväinen Aljošinin luonnokseen, kuvanveistäjä M:n luonnoksen hylkäsi.

Aljošinin ryhmä pystytti sinä samana vuonna ¹ Vappujuhliksi pienimittaisena muistomerkin mallin sille paikalle, johon aiottiin pystyttää Karl Marxin muistopatsas. Vladimir Iljitš meni vartavasten käymään siellä. Hän kiersi muistomerkin ympäri useaan kertaan, kysyi, kuinka iso siitä piti tulla, ja loppujen lopuksi antoi hyväksyvän lausunnon sanoen kuitenkin: „Anatoli Vasiljevitš, sanokaa taiteilijalle erikoisesti, että hiukset tulisivat näköiset, että Karl Marxin patsas vaikuttaisi samanlaiselta kuin hänen hyvät valokuvansa, tai muuten näyttää kovin erinäköiseltä”.

Jo vuonna 1918 Vladimir Iljitš kutsui minut luokseen ja sanoi, että taidetta pitää edistää agitaatiovälineenä. Tällöin hänellä oli kaksi aatetta. Ensinnäkin hänen mielestään oli koristettava isoilla vallankumouksellisilla kirjoituksilla rakennukset, aidat ym. paikat, missä on tavallisesti mainoksia. Hän teki heti eräitä ehdotuksia.

Toinen suunnitelma koski muistomerkkien pystyttämistä vallankumouksen merkkimiehille erittäin laajassa mitassa, välikaisten kipsipatsaiden pystyttämistä sekä Pietariin että Moskovaan. Ehdotus Vladimir Iljitšin aatteen toteuttamisesta otettiin kummassakin kaupungissa vilkkaasti vastaan, jota paitsi suunniteltiin järjestettäväksi jokaisen muistopatsaan juhlallinen paljastustilaisuus, jossa pidettäisiin puhe kyseisestä vallankumouksmiehestä, ja jokaisen patsaan jalustaan piti tehtävän selittävät kirjoitukset. Vladimir Iljitš nimitti sitä „monumenttipropagandaksi”.

Pietarissa tämä „monumenttipropaganda” oli melko onnistunutta. Ensimmäinen sellainen muistopatsas oli kuvanveistäjä

¹ Vuonna 1920.— *Toim.*

Servudin tekemä Radištševin patsas. Sen jäljennös pystytettiin Moskovaan. Valitettavasti muistomerkki Pietarissa särkyi eikä sitä enää uudistettu. Yleensä enin osa hyviä pietarilaisia muistomerkkejä ei kestänyt aineen haurauden tähden, mutta minä muistan varsin hyviä muistopatsaita, esimerkiksi Garibaldin, Ševtšenkon, Dobroljubovin, Herzenin rintakuvat ynnä eräitä muita. Huonommin onnistuivat vasemmistolaisuuntaiset muistomerkit; niinpä esimerkiksi kun paljastettiin Perovskajan kubistisesti tyylitelty pää, niin eräät suorastaan kavahtivat syrjään, ja Z. Lilina vaati hyvin kiihkeään sävyyn, että se poistettaisiin viipymättä. Tarkalleen samoin muistaakseni Tšernyševskin patsas näytti monista myös erittäin mauttomalta. Paras oli Lassalle'n muistopatsas¹. Tämä entisen kaupunginduuman luokse pystytetty patsas on vielä nytkin paikallaan². Se lienee ollut pronsista valettu. Erinomaisen onnistunut oli samoin täysimittainen Karl Marxin muistopatsas, jonka oli tehnyt kuvanveistäjä Matvejev. Se särkyi valitettavasti ja on nyt korvattu samalle paikalle, ts. Smolnyin luo asetetulla jokseenkin tavallisentyyppisellä Marxin pronssipäällä, jossa ei ole Matvejevin työn originellia plastillisuutta.

Muistopatsaat olivat epäonnistuneita Moskovassa, missä Vladimir Iljitš juuri saattoi ne nähdä.

Yleensä Moskovassa oli vähän tyydyttäviä muistomerkkejä. Parhaita lienee ollut runoilija Nikitinin patsas. En tiedä, oliko Vladimir Iljitš katsonut niitä yksityiskohtaisesti, mutta joka tapauksessa hän sanoi minulle kerran tyytymättömänä, että „monumenttipropaganda” meni myttyyn. Vastasin vetoamalla Pietarissa saatuun kokemukseen ja Zinovjevin todistukseen. Vladimir Iljitš pudisti epäröivästi päätään ja sanoi: „Mitä, ovatko kaikki kyvyt kokoontuneet Pietariin ja Moskovaan lahjattomuudet?” En kyennyt selittämään hänelle niin omituista ilmiötä.

Hieman epäilevästi hän suhtautui myös Konenkovin muistotauluun. Se ei näyttänyt hänestä varsin vakuuttavalta. Itse Konenkov nimitti muuten sitä teostaan aika sattuvasti „mnimoreaaliseksi” tauluksi³. Muistan myös, miten taiteilija Altman lahjoitti Vladimir Iljitšille Halturinia esittävän korkokuvan. Se miellytti Vladimir Iljitšiä kovasti, mutta hän kysyi minulta, eihän se vain ollut futuristinen teos. Futurismiin hän suhtautui yleensä kielteisesti. En ollut läsnä, kun hän keskusteli Taiteellis-

¹ Taiteilija Zelitin veistämä Lassallen patsas.— A. L.

² Muistelmat on kirjoitettu 1924.— *Toim.*

³ Мнимореальная (vale-, epärealinen) — väännös sanasta memoriali- (muisto).— *Suom.*

teknillisessä korkeakoulussa (Vhutemas¹), jonka yhteisasuntolassa hän oli kerran käynyt Nadežda Konstantinovnan kanssa. Minulle kerrottiin myöhemmin, miten sisällökästä keskustelua hän oli käynyt koulun oppilaiden kanssa, jotka olivat tietenkin läpeensä „vasemmistolaisia”. Vladimir Iljitš oli vastaillut leikki-puheella ja tehnyt pientä pilaa, mutta oli tuolloin myös sanonut, ettei ryhdy vakavasti puhumaan niistä aineista, sillä ei tunne olevansa kyllin kompetentti. Itse nuoriso oli hänen mielestään oikein hyvää ja hän iloitsi sen kommunistisesta mielialasta.

Elämänsä viimeisellä kaudella Vladimir Iljitšillä oli harvoin tilaisuus nauttia taiteesta. Hän kävi muutaman kerran teatterissa, todennäköisesti yksinomaan Taiteellisessa, jota arvosti hyvin suuresti. Tämän teatterin näytännöt tekivät häneen aina erinomaisen vaikutuksen.

Vladimir Iljitš piti kovasti musiikista. Asunnossani järjestettiin erääseen aikaan hyviä konsertteja. Toisinaan lauloi Šaljapin, soittivat Meitšik, Romanovski, Stradivarius-kvartetti, Kusevitski jne. Kutsuin Vladimir Iljitšia monesti, mutta hänellä ei ollut koskaan vapaata aikaa. Kerran hän sanoi minulle suoraan: „On tietenkin hyvin hauskaa kuunnella musiikkia, mutta kuvitelkaahan, se tarvelee mielialani. Minuun se vaikuttaa jotenkin raskauttavasti”. Muistaakseni A. D. Tsurupa, jonka onnistui pari kertaa saada Vladimir Iljitš tulemaan kotiinsa samaisen pianisti Romanovskin konserttiin, kertoi minulle myös, että Vladimir Iljitš oli kovasti nauttinut musiikista, mutta näytti olleen hermostunut. Jouduin useaan kertaan todistamaan Vladimir Iljitšille, että Suuri Teatteri tulee meille suhteellisen halvaksi, mutta hän vaati kuitenkin teatterin apurahan supistamista ja se supistettiin. Vladimir Iljitšillä oli siinä kaksi motiivia. Toisen hän mainitsi heti: „Meidän ei sovi kustantaa suuresta rahasta niin yllälistä teatteria, kun meillä ei ole varoja yksinkertaisimpien koulujen ylläpitoon maaseudulla”. Toisen ajatuksensa hän esitti silloin, kun eräässä kokouksessa vastustin hänen Suureen Teatteriin kohdistamaansa hyökkäilyä. Selitin, että teatterilla oli epäilemättä suuri kulttuurimerkitys. Silloin Vladimir Iljitš siristi veikeästi silmiään ja sanoi: „Mutta se oli sittenkin kappale aitoa tilanherrakulttuuria, eikä kukaan pysty väittämään sitä vastaan”.

Tämä ei merkitse sitä, että Vladimir Iljitš olisi yleensä ollut vihamielinen entisen ajan kulttuurille. Erikoisen tilanherramaiselta hänestä näytti opperan koko hovimaisen upea sävy. Mutta Vladimir Iljitš piti yleensä suuressa arvossa entisajan taidetta, varsinkin venäläistä realismia (siinä luvussa myös esimerkiksi „peredvižnikien” maalaustaidetta).

¹ Silloinen laitoksen täydellinen nimi: „Высшие художественно-технические мастерские” (lyhenne: ВХУТЕМАС).— *Suom.*

Nämä ovat ne tapahtumat ja tosiasiat, mitä voin kertoa Vladimir Iljitšistä koskevista muistelmistani. Toistan, että Vladimir Iljitš ei tehnyt koskaan esteettisistä sympatioistaan tai anti-patioistaan johtavia aatteita.

Taidetta harrastavat toverit muistavat Keskuskomitean kirjelmän taidekysymyksistä, joka oli melko jyrkästi tähdätyt futurismia vastaan¹. En ole tietoinen siitä tarkemmin, mutta uskon, että siinä oli aimo annos itsensä Vladimir Iljitšin höystettä. Tuohon aikaan Vladimir Iljitš piti minua joko futurismin kannattajana tai ainakin sen erikoisena suosijana ja luultavasti sen tähden ei neuvotellut kanssani ennen kuin julkaistiin tämä Keskuskomitean päätös, jonka piti hänen käsityksensä mukaan oikaista minun linjani.

Myöskin Proletkulttiin suhtautumisessa Vladimir Iljitš oli melko jyrkästi eri mieltä kuin minä. Erään kerran hän puhui minulle jopa ankan moittivasti. Sanon ennen muuta, ettei Vladimir Iljitš suinkaan kieltänyt työläiskerhojen merkitystä kirjailijoiden ja taiteilijoiden kehittämisessä proletaarien keskuudesta, vaan hän pelkäsi kovasti Proletkultin halua ryhtyä kehittämään „proletaarista tiedettä” ja yleensä „proletaarista kulttuuria” koko mitassaan. Se tuntui hänestä ensinnäkin tuona aikana kerrassaan sopimattomalta ja ylivoimaiselta tehtävältä, toiseksi hän oletti, että tuollaisilla luonnollisesti pikaisilla mieli-johteilla työläiset eristetään opiskelusta, jo valmiin tieteen ja kulttuurin ainesten vastaanotosta, ja kolmanneksi Vladimir Iljitš ei nähtävästi aiheetta pelännyt myöskään sitä, että Proletkultissa voi alkaa pesiytyä jokin poliittinen harhasuuntaus. Hän suhtautui esimerkiksi melko epäsuosiollisesti siihen, että Proletkultissa oli tuohon aikaan suuri osuus A. A. Bogdanovilla.

Proletkultin edustajakokouksen aikana lokakuussa 1920 Vladimir Iljitš antoi tehtäväkseni mennä sinne ja osoittaa selvästi, että Proletkultin tulee kuulua Valistusasiain kansankomissariaatin johdettavaksi ja pitää itseään tämän alaisena laitokseksi jne. Sanalla sanoen Vladimir Iljitš tahtoi, että me vetäisimme Proletkultia valtion puoleen; samaan aikaan hän ryhtyi toimenpiteisiin vetääkseen sitä puolueen puoleen. Toimitin edustajakokouksessa pitämäni puhetta jotakuinkin myötämielisessä ja sovitteluvassa hengessä. Vladimir Iljitšille se puhe annettiin vielä helläkätisemmässä muodossa. Hän kutsui minut luokseen ja löylytti. Myöhemmin Proletkult järjestettiin uudelleen Vladimir Iljitšin ohjeiden mukaan.

Vallankumouksen aikana muodostuneet uudet taiteelliset ja kirjalliset formaatit jäivät enimmäkseen Vladimir Iljitšin huo-

¹ VKP(b):n Keskuskomitean kirje „Proletkulteista”, „Pravda”, joulukuun 1 pnä 1920.— *Toim.*

mion ulkopuolelle. Hänellä ei ollut aikaa ajatella niitä. Sanon kuitenkin, että Majakovskin „Sata viisikymmentä miljoonaa” ei häntä lainkaan miellyttänyt. Hän piti sitä kirjaa mauttomana¹. Ei voida olla harmittelematta, ettei hän voinut enää sanoa sanaansa kirjallisuuden muista myöhemmistä ja kypsemmistä käänteistä vallankumousta kohti.

Kaikkien tiedossa on, miten suuresti Vladimir Iljitšä kiinnosti kinematografiaa.

---

¹ Sitä vastoin Vladimir Iljitšä nauratti kovasti samaisen Majakovskin pieni runo kansliavitkutuksesta, toistipa hän eräitä säkeitä ulkoa.— *A. L*